

DOBRE SPRÁVY Z REGIÓNOV

OLAŠKÉ KOMUNITY

Rómske komunity na Slovensku sú veľmi rozmanité. Keď sa povie „Rómovia“ môžeme si predstaviť hneď niekoľko etnických skupín, ktoré pochádzajú z rôzneho sociálneho prostredia, no často sa líšia aj tradíciami, ktoré dodržiavajú a jazykom, ktorý používajú. Väčšinu Rómov v krajine tvoria tzv. starousadlíci - Rumungri. Popri nich však existujú aj ďalšie skupiny - olašskí Rómovia, Sintovia či Bajaši. Treba si preto uvedomiť, že každá z týchto skupín má svoje špecifické potreby.

Ábel Ravasz
splnomocnenec vlády
pre rómske komunity

A práve olašským Rómom sa venujeme v aktuálnom vydaní Dobrých správ z regiónov. Prečo? Lebo sa o nich veľa nevie, no rozhodne stoja za pozornosť. Štátne integračné politiky na Slovensku sa však spravidla zameriavajú najmä na najpočetnejšiu skupinu - starousadlíkov. Táto stratégia je v princípe dobrá, lebo komunity starousadlíkov potrebujú výraznú podporu, ale nesmieme zabúdať ani na ostatné skupiny Rómov.

Pojem „vlašský Róm“ pôvodne odkazoval na rumunských Rómov, dal by sa preložiť aj ako „Róm z Rumunska“. V odbornej literatúre sa dnes pojem Vlach, Vlachika Roma, olašský Róm používa iba v kontexte jednej, tej najrozšírenejšej z róm-ských skupín, ktorá mala nejaký historický vzťah k Rumunsku. Pomenovanie olašský je prebratý z maďarského oláh, čo v preklade znamená „ru-

munský“. V slovenčine a češtine však olašský neznamená iba „rumunský“, ale „rumunsko-rómsky“. Keďže sa s pojmom valašský spája v slovenskom jazykovom prostredí viacero významov, nesúvisiacich priamo s Rómami a samotní Rómovia z tejto skupiny o sebe na Slovensku hovoria ako o olašských Rómoch, budeme v ďalšom texte používať termíny : olašský/olašský, olašská/olašské.

OLAŠKÉ KOMUNITY NA SLOVENSKU

Podľa mapovania Úradu splnomocnenca vlády pre rómske komunity (ÚSVRK) na Slovensku existuje 144 obcí, kde žije významný počet **olašských Rómov**. Kvalifikovaný odhad olašských Rómov žijúcich v týchto komunitách je na úrovni 19 až 24 tisíc ľudí, pričom až 60 % z nich žije v okresoch Nitrianskeho a Trnavského kraja a menšia časť žije v okolí Prešova. Spôsob života olašských Rómov, vnímanie a postup pri riešení životných situácií je vo viacerých prípadoch odlišný, nielen v porovnaní s nerómskou majoritou, ale aj so skupinou starousadlých Rómov. **Dôležité a časovo náročné je získanie si ich dôvery**

Život v rodine a komunita

Dôležitým znakom, ktorý ovplyvňuje spôsob života olašských Rómov, je ich vzájomná súdržnosť, ktorá pretrváva dodnes a je postavená na dodržiavaní pravidiel rodiny. **Práve rodina je, podľa ich slov, najdôležitejšia hodnota v ich živote.** Záujmy jednotlivca sú podriadené záujmom rodiny. Každý člen domácnosti si je vedomý svojich spoločenských práv a povinností, od malička je mu zo strany starších vštepované, kde

a bližšieho vzťahu. **Veľa závisí od osobnosti človeka, ktorý do komunity prichádza, od jeho vytrvalosti, trpezlivosti a prístupu.** Vyvyšovať sa len na základe pracovnej pozície, či získaného vzdelania, nie je na mieste.

Na jednej strane panuje zo strany olašských Rómov nedôvera voči „cudzím“, cez aktívnu snahu ochrániť si svoje „rómsťvo“ a nepúšťať k sebe to, čo považujú za „gadžovské“. Na druhej strane ale vnímajú dianie okolo seba a túžia po určitej modernizácii a posune vpred.

je jeho miesto a aký je jeho momentálny status. V týchto komunitách funguje silná hierarchia a často nerovnoprávne postavenie žien a mužov. **Dodržiavajú súbor nepísaných pravidiel, sociálnych noriem, sociálnej kontroly cez vajdu a rešpektujú svoje rómske sudy.** Komunita olašských Rómov si priamymi reštrikciami zabezpečuje dodržiavanie stanovených noriem.

Treba si uvedomiť, že olašskí Rómovia sa v niektorých prípadoch riadia vlastnými vnútornými zákonmi, ktoré nemusia byť totožné s tými, ktoré sú prítomné v majoritnej spoločnosti. Zachovávajú si tradičné normy správania, pričom niektoré z nich boli známe a dodržiavané aj v tradičnom lokálnom spoločenstve majoritného obyvateľstva, ale zanikli a neudržali sa do súčasnosti. **Práca s olašskou komunitou je preto vždy práca s celou komunitou, nie iba s jednotlivcom alebo rodinou.**

V komunite olašských Rómov je cenená múdrosť. Tá v ich ponímaní nie je ale striktne vnímaná cez školské vzdelanie, keďže k tradičnému spôsobu obživy vzdelanie doteraz nepotrebovali. **Olašskí Rómovia sú v rámci komunity považovaní za múdrych, keď žijú podľa vnútorných nepísaných zákonov, podľa sociálnych skupinových noriem.** Tie sú niekedy v rozpore s nastavením školského vzdelávacieho systému. Napríklad biológia – učivo o pohlavných orgánoch, reprodukcií, tehotenstve je tabu, u vydatých dievčat je problematická aj telesná výchova – prezliekanie a nosenie teplákov. Iné je to aj pri samotnej školskej dochádzke. Ak sa v rodine odohrávajú rôzne uda-

losti, ktoré v majoritnej spoločnosti trvajú jeden deň – oslavy, svadby, pohreby - v týchto komunitách to môže trvať aj niekoľko dní a zasahovať do dní, kedy treba chodiť do školy. Súčasťou týchto udalostí sú aj školopovinné deti, čo je tiež jeden z prejavov vnútornej súdržnosti a zúčastňujú sa toho aj školopovinné deti. Štúdium na strednej, či vysokej škole je v súčasnosti skôr výnimkou. **Zmenu v tejto oblasti považujeme za veľmi potrebnú, a uvedomujeme si, že nevyhnutná bude vnútorná motivácia samotnej komunity a jej čo najväčšie zapojenie, napr. vo forme asistentov.**

→ Dôvody slabej integrácie

Západné Slovensko, ako celok, je tradične menej zapojené do integračných programov, i keď v štyroch krajoch tohto regiónu žije odhadovaných 12 % celkového počtu Rómov v republike. **Programy sa často tvoria s akcentom na východné a stredné časti Slovenska a v niektorých prípadoch sú aj teritoriálne obmedzené na tieto kraje.**

Olašské komunity sú počtom členov spravidla menšie ako ostatné komunity v krajine. Až 67 % evidovaných lokalít má odhadovaný počet olašských Rómov nižší ako 200. Pri takejto veľkosti komunit je projektové financovanie často nehospodárne.

Zároveň **je veľmi dôležité povedať, že tieto projekty sú tvorené najmä na báze skúseností s integračným úsilím v rámci komunit Rumungrov** – ktorí tvoria drvivú väčšinu rómskeho obyvateľstva v krajine – **a preto nemusia pasovať na podmienky olašských komunit západného Slovenska.** Nemusia osloviť starostov, alebo nemusia fungovať ani v komunitách. Obce s olašskými komunitami sú často málo aktívne vo výzvach v prospech integrácie miestnych komunit.

Prístup k službám je len jedna z výziev. Ak chceme dosiahnuť posun vpred, nesmierne dôležitá je kvalita vykonaných intervencií.

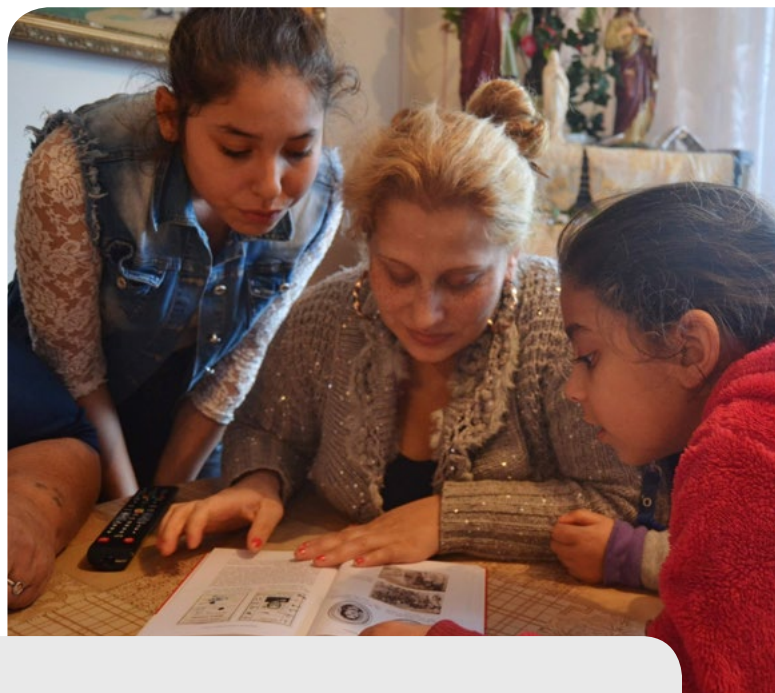
Práca

V období kočovania sa živili najmä obchodom – pre olašských Rómov na Slovensku bolo typické obchodovanie s koňmi, kónské jarmoky, prípadne podomový predaj. Vykonávanie ťažkej fyzickej práce bolo pre nich znamením neúspešnosti a nedostatku mentálnych schopností – dodnes je cenené získavanie finančných prostriedkov činnosťami, ktoré vyžadujú viac zapojiť myslenie – obchodné aktivity.

To však neznamená, že fyzickú prácu nikdy nevykonávali. Potreba vonkajšej seba prezentácie a určitého nastaveného stupňa blahobytu pretrváva stále. I teraz, keď obchodné aktivity finančne nevynášajú tak ako v minulosti. Z toho dôvodu sa olašskí Rómovia začínajú zamestnávať v rôznych priemyselných parkoch, nevynímajúc ženy, čo bolo ešte pár rokov dozadu v mnohých rodinách nepredstaviteľné.

Bývanie

Aj svojimi domovmi olašskí Rómovia demonštrujú navonok svoj sociálny status. Netýka sa to však všetkých rodín. **Niektorí bývajú v starších domoch, či mestských nájomných bytoch nižšieho štandardu, čo nekorešponduje s rozšírenou stereotypnou predstavou o bohatstve všetkých olašských Rómov.**

→ Vízia pre olašské komunity na Slovensku

V našej krajine neexistuje osobitná stratégia a nerobia sa ani ciele kroky pre integráciu olašských komunit. **Ak sa človek v súčasnosti pozrie na stav olašských komunit na Slovensku, vidí najmä vysokú mieru izolácie. Starostovia nemajú dosah na tieto komunity, z ich strany totiž nie je možné zasahovať do systému štátnej podpory.** Obzvlášť zúfalí sú učitelia a riaditelia škôl, kam chodia žiaci z olašských komunit, nevedia totiž zabezpečiť ich poriadnu súčinnosť. Pramení to zo vzájomného nepochopenia a absencie poznania ich spôsobu života a priorit.

Nemusí to ale takt ostať. **Po celej krajine vidíme úsilie lepšie pochopiť miestne špecifiká rómskych komunit. Všeobecné riešenia nahradzujú riešenia šité na mieru, reagujú na miestne podmienky. Naš úrad toto úsilie podporuje vytvorením kontaktného bodu pre olašské komunity so sídlom v Nitre. Organizujeme odborné semináre pre ľudí, ktorí pracujú ako tereňáci, či učitelia práve v týchto komunitách.** Vymieňame si skúsenosti z miestnej úrovne, aby sme vylepšili naše metódy a projekty. A najmä sa navzájom posilňujeme: práca s olašskými komunitami je nielen možná, ale aj nutná. Je to v prospech celej spoločnosti.

Rozhovor s etnologičkou Ivanou Šusterovou, odborníčkou z kontaktného bodu pre olašské komunity

Prečo nestačí hovoriť o Rómoch všeobecne, ale je dôležité hovoriť zvlášť o Rómoch olašských?

Rómovia vo všeobecnosti, vrátane tých žijúcich na Slovensku, netvoria jednoliatu homogénnu skupinu. Napriek tomu, že sa o Rómoch dozvedáme z médií, odbornej literatúry, alebo na základe osobnej skúsenosti, len sporadicky vnímate rozdiely, ktoré vychádzajú z ich subetnického členenia. Pritom ide vo viacerých prípadoch o viditeľné rozdiely vo vnímaní rozličných životných situácií, v miere zachovávaní tradičných noriem a dodržiavaní po generácie odovzdávaných zvykov. Poznanie a uvedomenie si rozdielov medzi skupinami Rómov, môže zvýšiť kvalitu práce s nimi a aj samotné nastavovanie mechanizmov, smerujúcich k zlepšeniu životnej situácie a kvalitnejšiemu vzájomnému spolunažívaniu.

Čo je podľa vás dôležité pri práci s olašskými komunitami?

Za mňa je kľúčový úprimný záujem o komunitu, o daných ľudí a snaha porozumieť im. Vidieť veci, situácie ich pohľadom, najviac, ako to ide. K tomu je potrebné množstvo času stráveného s olašskými Rómami a budovanie si vzájomnej dôvery. Tiež je dôležité poznať a rešpektovať hierarchiu komunity. Ak chceme pracovať na začleňovaní detí do školského systému, nestačí zamerať našu pozornosť na najmenších členov komunity, ale aj na ich rodičov, či skôr starých rodičov, ktorí majú stále rozhodujúce slovo vo väčšine olašských komunit.

Vnímate v týchto komunitách posun vpred?

Napriek tomu, že sú olašské komunity vnímané ako tradičnejšie a zároveň uzavreté, nemožno ignorovať fakt, že aj v tomto prostredí dochádza k modernizácií. I keď si olašskí Rómovia ctia po

generácie odovzdávané zvyky a riadia sa mnohými nepísanými pravidlami, i tieto pravidlá sa menia, od niektorých sa úplne upúšťa a olašská komunita má tendenciu posúvať sa vpred. Najmä medzi mladými chlapcami sa začínajú objavovať takí, ktorí chodia na stredné školy, máme aj zo pár vysokoškolsky vzdelaných olašských Rómov, jeden z nich pracuje napríklad aj na Ministerstve vnútra a ženy začínajú pracovať v priemyselných parkoch, čo bolo napríklad v Nitre pred pár rokmi takmer nemysliteľné. Ide tu najmä o snahu zabezpečiť si istý ekonomický a sociálny status, o čo najlepšiu seba prezentáciu, ktorá hrá dôležitú rolu v živote olašských Rómov. Tieto oblasti treba podchytiť, nakoľko sa objavuje aj tendencia život si na prvý pohľad zjednodušovať a to nie vždy legálnou cestou.

Aké sú vaše skúsenosti?

Spolupracovať s olašskými Rómami nie je jednoduché, ale vôbec nie nemožné. Keď chceme byť v posune vpred nápomocní, olašských Rómov by sme mali spoznať a mali by sme s nimi komunikovať rovnocenne, pýtať sa a počúvať. My aj oni sme zjednodušene povedané vyrastali v "iných svetoch", preto niekedy veľmi ľahko dochádza k nepochopeniu. Vidíme to napríklad v nemocniciach. Ak je niekto z komunity hospitalizovaný, príde tam za ním celá širšia rodina. Zo strany olašských Rómov ide o prirodzenú povinnosť podporiť chorého a jeho rodinu. Pre majoritu je v mnohých prípadoch táto skutočnosť ťažko chápaná. Takisto životné stratégie, hodnoty, priority terénneho sociálneho pracovníka „gadža“ sú v mnohom odlišné, ako jeho rovesníka – člena olašskej komunity. To, čo je pre niekoho bežné, pre druhého môže byť nepochopiteľné. Preto je nevyhnutná komunikácia a vzájomný rešpekt.

AKTIVITY ÚSVRK

Regionálne kancelárie nášho úradu nájdete po celom Slovensku. Vníмали sme potrebu venovať sa rómskym komunitám na západe krajiny a oživilí sme činnosť Nitrianskej regionálnej kancelárie, ktorá bola roky bez pracovníkov. Sme radi, že sa nám ju podarilo v roku 2017 obnoviť a dnes má štyroch pracovníkov.

V roku 2018 náš úrad zriadil pozíciu referenta špecialistu na prácu s olašskými komunitami, ktorej sa venuje etnologička Ivana Šusterová, ktorá má s komunitou dlhoročné osobné skúsenosti. Spoločne s Ivanou a kolegami stavíme mosty medzi, na prvý pohľad, možno odlišnými svetmi. **Naším cieľom je nadviazať lepší kontakt s obcami s komunitami, ako aj vypracovanie analýz a existujúcich nástrojov pre prácu v týchto komunitách.**

Na základe našich skúsenosti z terénnej práce, vieme poukázať na niektoré z hlavných problémov v tejto oblasti:

V prvom polroku 2019 sme organizovali odborný seminár na tému „Terénna práca v olašských komunitách“, kde sme si mohli vymeniť príklady dobrej praxe a skúseností. **Ak chceme dosiahnuť pokroky v spolupráci s olašskými Rómami, musíme sa zamerať na budovanie silných kontaktov priamo v komunitách.** Komunikácia, výmena informácií a pochopenie, je najlepšia cesta k pokojnému spolunažívaniu.

Na rozdiel od väčšiny marginalizovaných rómskych komunít na Slovensku, olašské komunity spravidla fungujú na dobre organizovanej, do istej miery uzatvorenej a hierarchickej miestnej báze. To znamená, že základná motivačná logika

integračných projektov (klient je rád, že dostane pomoc vymaniť sa z nepriaznivej životnej situácie) tu nemusí platiť. Práca s individuálnym klientom, alebo rodinou je často nemožná bez zohľadnenia komunitnej úrovne a miestnej hierarchie.

Olašskí Rómovia dodnes nedoceňujú význam školského vzdelania pre praktický život. Za dôležitú je považovaná domáca výchova. Nedôvera olašských komunít vo vzdelávací systém spôsobuje problémy nielen na úrovni základných škôl, ale aj v ďalšom prúde vzdelávania. Väčšina tzv. pomocných profesií (ako TSP, KC a pod.) má kvalifikačné podmienky, ktoré sú nespĺniteľné pre drvivú väčšinu olašských Rómov. Výsledkom je ich neprítomnosť v týchto projektoch, a napokon nízka dôvera komunity k intervenciám. Chýbajú tak miestni lídri, na ktorých sa dá budovať formálna spolupráca so štátnymi inštitúciami a miestnou samosprávou. Dobrým odrazovým mostíkom je projekt miestnych občianskych poriadkových služieb (MOPS), kde sa vedia zapojiť aj ľudia s nízkou vzdelanostnou úrovňou.

Izolácia rómskej komunity od majority ako obojstranný proces. Na jednej strane Olašskí Rómovia tvoria oveľa uzavretejšie skupiny, ako ostatné menšiny v krajine. Získať dôveru takejto komunity z pozície „gadža“ sa môže zdať ťažké, ale nie je to nemožné. Na druhej strane, obce a mestá veľmi často rezignujú na participatívny aspekt miestnej samosprávy – že nemajú robiť opatrenia pre cieľovú skupinu, ale spolu s cieľovou skupinou. Výsledkom je odčlenenie olašskej komunity od ostatnej časti miestneho spoločenstva, a stav „my verzus oni“. Nemôžeme si dovoliť luxus ďalšej pasivity v tejto otázke.

Terénna sociálna práca a komunitné centrá pokračujú bez prestávky

Monitorovacia komisia schválila nový projektový zámer nášho úradu pre druhú fázu projektu terénnej sociálnej práce. V praxi to znamená, že **projekt pokračuje od novembra 2019 ďalej bez prestávky – a to nielen v rámci pôvodných 150 obciach**, ale do zoznamu možných žiadateľov o podporu bude **zaradených ďalších 50 obcí**. Ide pritom o malé obce, do ktorých sa tieto projekty zatiaľ nedostali. Novinkou je aj to, že sa do projektu budú môcť prihlásiť neziskové organizácie. **Zelenú dostala aj zmena kvalifikačných podmienok terénnych pracovníkov, tí tak nemusia mať vysokoškolský titul už pri hlásení sa do práce, no bude stačiť, ak popri práci študujú na vysokej škole**. Ľudia s praxou a väzbami na komunitu sa tak jednoduchšie dostanú tam, kde sú najviac potrební. **Plynule bude pokračovať od septembra aj II. fáza projektu komunitných**

centier. Poskytovatelia služieb, ktorí sú do 31.10.2019 aktívne zapojení, budú môcť pokračovať v činnosti bez toho, aby museli pred uzavretím zmluvy o spolupráci podať žiadosť o zapojenie sa do druhej fázy. Komunitným centrá, ktoré spĺňajú podmienku pokračovania, budeme automaticky posilať zmluvu o možnosti pokračovať v projekte.

Od 1.1. 2019 je v platnosti novela zákona o hazardných hrách. Hracie automaty nájdete len v herniach a kasínach, obmedzili sa prevádzkové hodiny, ako aj počet herní. Zaviedol sa aj tzv. **register vylúčených osôb**. Tieto a ďalšie opatrenia vznikli, aby pomohli chrániť tie najzraniteľnejšie skupiny - ľudí, ktorí sú závislí na automatoch a ľudí poberajúcich dávky, alebo sociálne štipendiá.

Aktuálne výzvy

Ministerstvo vnútra SR, ako sprostredkovateľský orgán pre časť Operačného programu Ľudské zdroje má aktuálne vyhlásené výzvy na poskytnutie finančného príspevku. Zameraného na **podporu dobudovania základnej technickej infraštruktúry**. Výzva je zameraná na **výstavbu a rekonštrukciu miestnych ciest, chodníkov, mostov, ako aj lávok pre peších, vrátane osvetlenia s cieľom zlepšenia dostupnosti služieb** pre obyvateľov marginalizovaných rómskych komunít. Do aktuálneho kola je možné zasielať žiadosti do 16. septembra 2019. Viac info nájdete na: <https://bit.ly/2xrcJmH>

Zlepšenie foriem bývania pre obce s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít **s prvkami prestupného bývania**. Do aktuálnej výzvy je možné sa zapojiť do 21. októbra 2019. Viac info na: <https://bit.ly/2TQrfOw>

Využite našu podporu

Dotačná schéma ÚSVRK umožňuje väčšiu mieru flexibility, ako eurofondové projekty. **Prostredníctvom nej sme v posledných rokoch podporili rôzne malé, či väčšie projekty, ako napríklad podpora pre rómskych domovníkov, poriadkové služby, riešenie energetickej chudoby, vytvorenia partnerstva pre menšie organizácie, a ďalšie**. Niektoré z týchto nástrojov sa dajú rozšíriť na väčšie projekty, do ktorých sa môžu zapojiť aj ostatné obce.

 Dobré správy zo štátnej správy

 Roma Spirit 2019

Vybojovali sme povinnú predškolskú dochádzku pre všetky deti.

Novela, ktorá **nadobudne účinnosť 1. januára 2021**, reflektuje na súčasný stav na Slovensku, kde **iba každé tretie dieťa z marginalizovaných rómskych komunít chodí do škôlky aspoň rok**. Pomôže to nielen deťom zo sociálne znevýhodneného prostredia, ale všetkým deťom. Výskumy aj prax totiž ukazujú, že dieťa, ktoré prichádza do základnej školy zo škôlky, **má oveľa väčšiu šancu na úspech vo vzdelávacom systéme a do budúcnosti sa tak zvyšuje aj jeho možnosť nájsť si lepšie uplatnenie na otvorenom trhu práce**. Povinná škôlka **môže zároveň dopomôcť aj k lepšej diagnostike detí a tým redukovať počet detí v špeciálnych školách**. Víziou do budúcnosti je, podľa vzoru z okolitých krajín, **postupne rozširovať povinnú predškolskú prípravu vekovo smerom nadol**. **Pre rodičov, ktorí chcú absolvovať predškolskú prípravu s deťmi doma, však zákon umožňuje výnimky**.

Už 11 rokov búra predsudky a **prispieva aj k rovnosti šancí pre každého**. **Široká verejnosť má možnosť zasielať nominácie** a vyzdvihnúť výnimočné osobnosti, organizácie, zamestnávateľov, či aktivity, ktoré prispievajú k eliminácii diskriminácie. Svojich favoritov je možné prihlásiť poštou, e-mailom alebo vyplnením **online prihlášky priamo na webovej stránke <http://www.romaspirit.sk/> do 20. septembra 2019**.

 Atlas rómskych komunít 2019

Náš úrad pripravil **tretie vydanie Atlasu rómskych komunít, s cieľom priniesť nové zistenia o kvalite života Rómov na Slovensku**. V spolupráci s Inštitútom pre výskum práce a rodiny **sme vyzbierali veľký objem dát vo vyše 1100 obciach**. Aktualizovaný Atlas rómskych komunít nájdete tu: <http://www.minv.sk/?atlas-romskych-komunit-2019>

Regionálne kancelárie

Pre zvýšenú pomoc a podporu implementácie všetkých národných projektov môžete využiť 10 regionálnych kancelárií v rámci Slovenska: **Nitra, Banská Bystrica, Rimavská Sobota, Kežmarok, Spišská Nová Ves, Prešov, Košice, Svidník, Michalovce a Humenné**.

ÚRAD
SPLNOMOCNENCA VLÁDY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY
PRE RÓMSKE KOMUNITY

Vajnorská 25
832 56 Bratislava
Slovenská republika

splnomocnencr@minv.sk
www.facebook.com/abelravasz
tel.: +421 2 509 44 961

www.minv.sk